

מהדורה מיוחדת לכבוד שנת השמיטה תשע"ה

ציוני דרך

מרכז ספור ולימוד
מזכרת בתיה

ציוני דרך

כתב עת לתולדות
מזכרת בתיה וארץ ישראל

יוצא לאור ע"י "ציוני דרך" מרכז ספור ולימוד מזכרת בתיה

סמטת הבאר 2 מזכרת בתיה 7680400 טלפון: 08-9340034 www.midrasha-m-b.org.il

בסיוע משרד החינוך, האגף לתרבות תורנית. עורך: יאיר פיקסלר

מזכרת בתיה (עקרון) בסכנת הכחדה

כתבנו במושבות יהודה מדווח: פקיד הברון אלפונס בלוך מחריף את גזרותיו נגד מייסדי מזכרת בתיה השובתים בשמיטת תרמ"ט (1889) והורה על סגירת באר המים ובית המרקחת במושבה.

המושבה סובלת חרפת רעב, מחלת הדפתריה והמלריה פגעו ברבים מבני המושבה, לחלקם עדיין נשקפת סכנת חיים. המייסדים החליטו פה אחד לא להיכנע ללחצי בלוך ולהמשיך לקיים את מצוות השמיטה.

No. 35

הבצלת

HABAZELETH

ציון

שנת התשע עשרה

סדרה לפנה בארץ ישראל 4 טורים
ביום כנסתיו 9 טורים. כנסת 20
פירוש. ברישומי ואנטיקו לוח
ספרים. טורס 6 רובי.
עריכת לוח: חללי ברוסיה:
P. Friedman, in der Bibliothek
von S. Lipsky, in Odessa.

הרחוב הראשי של מזכרת בתיה בראשיתה. משמאל - בית הכנסת הראשון (מקום מחלקת החינוך ברח' רוטשילד כיום)

"ביותר חביבים בעיני אחינו בני המושבה מזכרת בתיה (עקרון) אשר התנדבו בחירוף נפשם לקיים מצוות השמיטה כהלכתה מבלי לבקש חשבונות רבים... ואלמלא לא נוסדה המושבה אלא לקיים את מצוות השמיטה דיינו." (ר' שמואל שולמאן, ה"חבצלת" תרמ"ט גליון 35)

No. 17

שנת התשע עשרה

הכזלה

HABAZELETH

מבשרת ציון

מ"ע ו"ל בכל שבוע יבשר וישמיע כל דבר הדרוש להפץ לבב איש יהודי.

ירושלם, מי שכמו התרמי"ט.

Jerusalem 11 Januar 1904.

מהמושבות.

מקרון טודיעים : ביום א' החולף נקראו ששה מבני המושבה לבא לראשון ולהתייצב לפני ה' בלאך. יבני המושבה אלה באו לקול הבריאה, וכבוד ה' בלאך נגלה עליהם ויאמר להם נחמתי על אשר אמרתי לכם פעם כי אשקוד להרע לכם ולמישבותיכם עד אשר לא ישאר לה שריה, וכעת אבטיחכם כי בכל כחותי אשתדל להיטיב לכם ולעשות את עקרון לתהלה בארץ. אבל הצלחתכם מונחת עתה בידכם, אם תעבדו בשבועית אזי אהן לכם את כל אשר תדרשו ותבקשו מטני, ואם תמאנו לעבוד, הנה הזקה עלי הפקודה לסגור את באר המים במושבתכם, ונסגור את בית הספר.

י"ש אדון ככל אשר בכחך — ענו ואמרו הקולונ' כלם — ואנו נעשה ככל אשר בכחך ישר אל, והוא לשאת ולסבול כל עמל ותלאה עבור קיום מצות תוהק, וילכו להם לדרכם!

No. 34

שנת התשע עשרה

הכזלה

HABAZELETH

מבשרת ציון

מ"ע ו"ל בכל שבוע יבשר וישמיע כל דבר הדרוש להפץ לבב איש יהודי.

ירושלם, י"ב סיון התרמי"ט.

Jerusalem 11 Juni 1904.

מצב עקרון רע מאד, שיד לא היה אצלם, הם לא הלכו אליו, ואחת נבד שיד לקחה מעקרון כל מיני תמיכה, היינו לבלי לשלם לא להש"ב ולא לחמורים, וכן לא יבקרם הרופא, ולא נתן סמי טרפא לחוליהם, וכל הדברים האלה יקח מהם כשבו מרי.

גם על בני פ"ת חרה אף ה' שיד על אשר קבלו אתהים מהם תמיכה מועד השמיטה, בכל זאת לא כלה בהם חצי זעמ כבבני עקרון, וינח להם את המורה ורשות ניתן לרופא לרפאותם.

מזכרת בתיה שומרת שמיטה

לקראת שמיטת תרמ"ט, מחשש להתמוטטות המושבות החדשות בארץ, ניתן היתר על ידי גדולי התורה בחו"ל למכירת אדמת ארץ ישראל לנוכרים על מנת להפקיע את פירות הארץ מקדושתם ועל ידי כך לאפשר את המשך עבודת האדמה בתנאים מסוימים בשנת השמיטה. זמן מה לאחר מועד הפרסום על מתן ההיתר יצא פסק מטעם רבני ירושלים האוסר על עבודת האדמה בשמיטה. מזכרת בתיה (עקרון) היתה למעשה המושבה היחידה בארץ שכל תושביה נהגו כפסק רבני ירושלים. במשך שנה שלמה שבתו מייסדיה מעבודת האדמה. עובדה זו יצרה משבר במערכת היחסים המיוחדת שהיתה בינם ובין הברון רוטשילד והמושבה מצאה את עצמה בחרפת רעב. כפועל יוצא מכך הייתה מזכרת בתיה במרכז ההתעניינות הציבורית בארץ ובעולם היהודי כמתואר בעיתונות אותה תקופה.

שנת המישית

הצבי

HAZEVIA 24

ליון לטמיעם לעניי חיהום בארץ ישראל, לחיית הליון, לפסחת, למישות העניי המיונות נער על י"ב בן יהודה בעקרון ירושלים

למנו ציון לא אפסית ולמנו ירושלים לא אפסית

דביי ימי השבועים.

ירושלים. זה שבועות מספר כי ברכת תבואת ישראל שהשנה הזאת התחילה להראות שעלתה על שער השוק. הוול גדול מאד מאד בארצנו, וול אשר כמותו לא היה זה שנים רבות מאד. סאת המים אשר גם בעתות הוול היה מזהרה שלשה ועשרים גרוש, תסכר עתה בששה עשר ופחות, והחשפת סוכה מאד. בקצור, השנה הזאת, שנת השמיטה, היתה שנת אסם וברכה לעובדי האדמה באופן נפלא. כאשר נבא זה ויודיע הצבי מראש, ואנשי מושבת עקרון, אשר להם אדמה רים, ואדמתם רשנה ופורה, לו עבדו הם את אדמתם השנה הזאת, כי או כבר יכלו להיות השנה הזאת בלי כל תמיכה, והיו חכים לראות מושבה אחת בשכלול ה. ואכרי מושבה אחת היים בארץ ישראל על יגיע מפייה ואינם נצרכים לעזרת בשר ודם. מה נעים ומה נפלא היה המראת הזה! ומה גדול היה ערכו להישוב בפרט, ולהקית ישראל בכלל. מהשנה הזאת היינו יכולים להשוב ראשית הישוב, כי בראות כל איש ישראל כי יש שבר לעובדי אדמת הקרש ויכולים הם לחיות בלי כל תמיכה, הו סתהים יריהם, והיו מרימים תרומה גדולה לתמיכה הישוב, וגם תריכים בארפת העוטרם עוד מרחוק להישוב הו נותנים יריהם לזה. אבל בעונת, מעשי שטן הצליתו הפעם, ואחת נשבוע שונאי הישוב בירושלים לעשות כל אשר בכחם להחריבו לא ישקפו ולא נזו עד אם עקרו את עקרון. המושבה הזאת עתה כעיר חרבה. כל הקריאות הרבות שקראו שונאי הישוב לבוא לעזרת, שומרי שביעית הביאו מכל ישראל רק כארבעת אלפים מונק. סכום אשר הנדיב האחד מציא על הישוב בשעה אחת. אות הוא, עד מה נפש כל ישראל טחה מעשי שונאי הישוב אשר חצו להשתמש בהשמיטה להחריבו. אך לפחות בזה הצליתו שונאי הישוב בירושלים, כי מושבה אחת החריבו לעת עתה לממרי. זכות יוכלו להסאר בדברי הימים לעטו!

הצפירה

HAZEFIRAH

מכתב עתי מדיני מדעי וספרותי

יוצא לאור מדי יום ביומו

ירושלם י"ב סיון התרמי"ט

Warszawa, dnia 11 (23) stycznia 1899 r.

אשר יצא לאור מדי יום ביומו

ובני המושבה "עקרון" עורם מחויקים בועתם לבלתי עבור את האדמה בשנה השביעית. לשוא יכופו עליהם הר כניגיה, לשוא יפחדו אותם בעונשים חוקים, ולשוא יהלכו עליהם אמים ומוראים גדולים, שומע אין מהם. כעת נגזר לסגור את בורות המים על מסגר ולבלתי תת להם מים לשותה, גם לשלח בניהם מבית הספר, ולבלתי יבקרם הרופא כלל וכלל.

הצפירה

HAZEFIRAH.

מכתב עתי מדיני מדעי וספרותי
יוצא לאור מדי יום ביומו

הוציא לאור מדי יום ביומו
בארצות הברית: 18 (30) Max 1889.
בברוקלין: 21 (30) Max 1889.
בניו יורק: 47 (30) Max 1889.

שאלו שלום ירושלים.

אורחים נכבדים מארץ רחוקה הופיעו בימים אלה לעינינו. האורחים האכזריים הנמצאים עתה בצל קורת עידונו המה מכני המושבה „מוזכרת כחיה“ מאלה השוכות בשנה הזאת שבתם. כל בני המושבה הזאת אשר עוד מנעוריהם עובדי אדמה היו בארץ מולדתם, לא הרבו חקור, לא העמיקו שאלה, ויטו און קשבת לרובני ירושלים האוסרים, ואדמתם תשאה עתה שממה. אין את נפשי להעמיק חקר, אם צדקו האכזרים האלה בשבתם מעבודתם ולא הביטו אל דרך שכניהם האכזרים מיתר המושבות אשר נשענו על פסק היתור מגאונני ארצנו, כי מה יתן ומה יוסיף לנו הפלפול אחרי אשר כבר נעשה מעשה ולהאכזרים נחוצה עורה כצר! לא בדברים יושעו ולכן יבואו נא התרדים לדבר ה' לעזור להאכזרים האמללים אשר אין ידם משגת לכלכל את גפשותיהם במשך השנה הזאת, וירקו נא הנדיבים בעם גשמי גרבות, ירכו נא אחינו הנאמנים לה' ועם קדושו נאמנו לתמוך בידי האכזרים, ואל נא יקפצו וידהם מתת גם אלה מאחינו אשר יעמדו לימין המתירים, כי אף אם — לפי דעתם — הסכילו עשו בשבתם מעבודתם והתקשמו עצמם בדבר המותר להם, אך הלא סוף כל סוף לא בושמתם וזדון לבם עשו זאה, כי אם בתמימותם ובישור לבבם. אל נא ישכחו אחינו כי את אלה העקרונים מאחרי עלות הנהיגום ציונה, וכי גם בביתם נהגו מיגיע כפם ומעמל ידיהם, ויעלו ציונה לא לאכול לחם חסד אך להנות מיגיע כפם, ולפי עדותם בעצמם כבר באו אל המנוחה ואל הנחלה כי זה שנים אחדות לא קבלו עור אף מהנדיב הגדול המורש כנפי חסדו על כל המושבות, ואם קפץ עליהם רוגזה של שנת השמיטה לא עליהם תלונתנו. חדלי אחינו מריב שפתים, חדלו רבנינו ממחלוקת שלא לשם שמים! חדלו סופרינו מלחשוף שולים... והשונון בציון יפרוס סבת שלומנו על כל ישראל ועל ירושלים. איש יהודי ספרא.

Erachtet einmal wechentlich. Der Abonnementspreis beträgt 12 Mark jährlich im Voraus. Die Inserentenpreise sind bei grossen Insertions-Aufträgen, wird ein entsprechender Rabatt gewährt. Alle Annoncenexpeditionen haben Inserate für „HAMAGID“ an. Adresse: Redaction des „HAMAGID“, Lyck, Preussen.

המגיד

מכתב עתי מדיני מדעי וספרותי
יוצא לאור מדי יום ביומו

תקן לפרסום: 12 חלקים בשנה
3 חלקים לכתב. במספר 8
שנה לכתב. 2 חלקים לכתב.
במספר 4 חלקים לכתב.
כאשר לכתב 20 חלקים לכתב.
כל חלק יוצא לכתב עת.
כל חלק יוצא לכתב עת.
כל חלק יוצא לכתב עת.
כל חלק יוצא לכתב עת.
כל חלק יוצא לכתב עת.
כל חלק יוצא לכתב עת.

No. 16. Lyck, den 25 April. 1889

אפריקא.

אלכסנדריא של מצרים כ"ח אדיש תרמ"ט. לפני שלשה שבועות באו לפה שני השלוחים מסושבת עקרון, אשר יצאו לקבץ נדבות בעד אנשי המושבה השוכתים בשנת השמטה, וזכרתם היה ללכת מכאן אל ארץ אשכנז. להוצאות דרכם לקחו בידם ארבע לי"ש מאשר נתנו למו אנשי המושבה. אולם יהודי מצרים חכמים הם ועינם בראשם ויענום לאמר: הנדיב הבאראן, אשר תחת סחמיו עומדות כל המושבות באה"ק, איננו צריך לסיוע ועזר מאחרים, ואם מסאנים אתם לשמוע בקולו, קול אב רהמן, ומבקשים תואנה להחמיר על נפשכם את העבודה בשביעית, אף כי גדולי ישראל התירו אותה לכם, הנה אך גרפים אתם ולא לנו להיות סמייעים לירי עוברי עברה זאת נפשכם ונפש עולליכם אתם קובעים. כרב עמל ובכיות עלה בידם לאסוף סך מצער בין אחינו המפרדים והאשכנזים פה שיהי בידם להוצאות דרכם לשוב מכאן למקומם אל המושבה. גם אני הוכחתים על פניהם על כי לא יחוסו על נפשות עולליהם ומפיהם ויעשו מעשיהם זר מעשיהם למורת רוח אדונם הרחמן, בשמעם בקול עלה נדף הפכפך וחנף שהיא חבר לאנשי משחית שונאי הישוב, אשר משנאה התלויה בדבר כאחים יראו להם ובעת צרתם לא יכירום. הם ישחקו בנפשות האכזרים התמימים וישמום כחצים למסרת נצחונם, והאומללים ככתמה בבקעה ולכו אחריהם סבלי להביט את האותיות לאהור, הזרתית את שני השלוחים לשוב לעבודתם ולחדול מסרי, אבל היש לאל ידנו לנרש את השמן המרקד באה"ק ולהשכית ריב ומדנים? שמחה שולמאן, סוכר סמ"ס מעי"ק נכמי.

33. Jahrgang HAMAGID שנת השלשים ושלש

Erachtet einmal wechentlich. Der Abonnementspreis beträgt 12 Mark jährlich im Voraus. Die Inserentenpreise sind bei grossen Insertions-Aufträgen, wird ein entsprechender Rabatt gewährt. Alle Annoncenexpeditionen haben Inserate für „HAMAGID“ an. Adresse: Redaction des „HAMAGID“, Lyck, Preussen.

מכתב עתי מדיני מדעי וספרותי
יוצא לאור מדי יום ביומו

הוציא לאור מדי יום ביומו
בארצות הברית: 18 (30) Max 1889.
בברוקלין: 21 (30) Max 1889.
בניו יורק: 47 (30) Max 1889.

No. 30. Lyck, den 1 August. 1889

כבוד הארון שירי נסע ארצי בקרו את המושבות בגליל דמשק, מרשק יע בירות, ומשם יבוא על האניה ליפו לרח את העקרונים. מכל המושבות החסות בצל חסי כבוד הנדיב שית' דמיק רצון וישבע מהן ענג ונחת, כי בכלל שודר שלום ושלוה השקט ומנוחה שלמה שכל חויצ ובראשם כבוד הנדיב שית' רצום בה. אך העקרונים הם השאר שבעתה... רם מקשים ערפם מבלי הסכם ליהנאים שהגיע לפניהם בשם תומכם למוכתם ואשרם, כי יד נסתרה ונעלמה תעוררם לכך. אולם נקות כי סף סוף יפקרו עיניהם ויראו, כי תקתם באלה האנשים האומרים להיטיב לחם היא תקית שוא ולא טובתם הם דורשים, רק וריסת הישוב והפצם... ומשענתם זאת משענת קנה רצון היא, וישובו שדרם למלא רצון משיבם ויכירו טובתו וחפצו באשרם והצלחתם!

“חבצלת” - עיתון עברי שיצא לאור בירושלים בין השנים 1863-1911 בעריכת ישראל דב פרומקין.
“הצבי” - עיתון עברי שיצא לאור בירושלים בין השנים 1884-1915 בעריכת אליעזר בן יהודה.
“הצפירה” - עיתון עברי שיצא לאור בוורשה ובברלין בין השנים 1862-1931 בעריכת חיים זליג סלונמיסקי ונחום סוקולוב.
“המגיד” - שבועון עברי שיצא לאור בעיר ליק שבפרוסיה המזרחית, בברלין, בקרקוב ובווינה בין השנים 1856-1903 בעריכת אליעזר ליפמן זילברמן ודוד גורדון.

33. Jahrgang HAMAGID שנת השלשים ושלש

Erachtet einmal wechentlich. Der Abonnementspreis beträgt 12 Mark jährlich im Voraus. Die Inserentenpreise sind bei grossen Insertions-Aufträgen, wird ein entsprechender Rabatt gewährt. Alle Annoncenexpeditionen haben Inserate für „HAMAGID“ an. Adresse: Redaction des „HAMAGID“, Lyck, Preussen.

מכתב עתי מדיני מדעי וספרותי
יוצא לאור מדי יום ביומו

No. 30. Lyck, den 1 August. 1889

ובין כה וכה, והאכזרים בני עקרון רשו ורעבו, ועלו ובאו מהם לעיר קדשנו לבקש רחמים ועזר. לבל יסבלו הרעב עם נשיהם ומפיהם, והרב הגאון החכם הנודע מוה' מרדכי גיטפל יפה נ"י, המצויין בין שכירושלים, והקהיל שמה את כל ראשי הכוללים כולם שבאו לקול קריאתו לכבודו ביום ה' ח'י כסלו, והגיע לפניהם גודל החיוב לתמוך ידי האכזרים האלה שומרי שביעית העומדים בנסיון גדול כזה אז נחלקו בעלי הועד כדעותיהם, ותצא הפשרה ביום ההוא לעזור רק בתורת הלואה ובסך לא רב, ויעורום בסך 500 פראנק אשר נתנהו ליד הרב הגאון הנ"ו היושב במושב יהוד לתת להכושלים שבהם ורק בתורת הלואה, עד אשר אולי הבאנה נדבות בערם מן החוץ וישוב לאוצר הועד.

מזכרת בתיה פורחת!

למרות נבואות הזעם והחורבן כי שמירת השמיטה בשנת תרמ"ט
תביא לחורבנה המוחלט של המושבה,

כיום, 125 שנים מתום אותה שנת שמיטה, מזכרת בתיה משגשגת ופורחת

ציוני דרך

מרכז סיור ולימוד
מזכרת בתיה

מוזיאון הרב מוהליבר

פעילות חוויתית לתלמידים בנושא השמיטה הראשונה במזכרת בתיה

בתוכנית:

סיור - סיור באתריה ההסטוריים של מושבת הברון מזכרת בתיה בעקבות מייסדי המושבה אשר היו הראשונים לקיים את מצוות השמיטה בארץ, לאחר 2000 שנות גלות.

סרטון - צפייה ודיון בסרט "השמיטה הראשונה" המתאר את מאבקם של מייסדי מזכרת בתיה מול פקידי הברון רוטשילד.
פעילות חוויתית - המתמקדת ברעיונות הערכיים של מצוות השמיטה ומשמעותה לימינו.

לפרטים והזמנות:

"ציוני דרך", סמטת הברא 2 מזכרת בתיה

טל: 08-9340034 פקס: 08-9352454

midrasha.mb@gmail.com

"ציוני דרך" מרכז סיור ולימוד השוכן במזכרת בתיה, שם לו למטרה להנחיל את ערכי הציונות ואהבת הארץ בקרב האוכלוסיות השונות, באמצעות סיורים וטיוולים חווייתיים בנושאי ראשית הציונות, מורשת קרב, תנ"ך וטבע.

בין סיורינו:

ראשית הציונות - מושבות העלייה הראשונה-מזכרת בתיה, גדרה, נס ציונה, רחובות, ראשון לציון, זכרון יעקב ובנימינה.

יפו ונווה צדק - בעקבות סופרים ואנשי רוח.

מורשת קרב - חזית הדרום בתש"ח, הדרך לירושלים, בעקבות נופלי המושבה מזכרת בתיה.

בעקבות התנ"ך - בעקבות יהושע, שמשון, דוד וגלית.

סיורי טבע - הרי ירושלים, שפלת יהודה, מישור החוף, הכרמל והגלבוע.

למידע נוסף הכנסו
לאתר שלנו או
סריקו את הקוד

